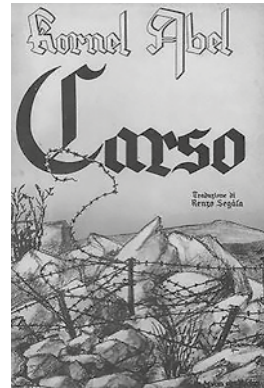

Élet és halál az isonzói fronton

- (Egy elfeledett mű elfeledett szerzője, avagy az elsüllyedt ország apológiája – Bevezető és fordítói jegyzet)

Ábel Kornél (Abel Kornel) nevét hiába keressük a magyar történelmi, illetőleg hadtörténeli források szereplői között. A *Karst – Ein Buch vom Isonzo* (*Karszt – Egy könyv az Isonzóról*) német nyelven megjelentetett könyv szerzője, a Monarchia magas rangú tisztjeként teljesített szolgálatot a fronton. Később pedig remekbe szabott, a naplórészlet és a realista próza eszköztárát is váltogatva, lírai betétekkel átszőtt műve olyan esztétikai minőséget villant fel, melynek stílusértéke – ebben a formában – páratlan a magyar irodalomban.

A fenti könyv, melyen Ábel másfél évtizedig dolgozott, 1934-ben jelent meg Salzburgban, majd egy évvel később olasz nyelvre is lefordították.

Helmut Marchhart és Dario Frandolič: *Február 8-án hosszabb időre elutazom...*(1) című tanulmányában éppen ennek a második világháború kezdetén eltűnt, magyar és cseh felmenőkkel rendelkező, zsidó származású őrnagy élettrajzának a rekonstrukciójára tesz kísérletet. Hitler hatalomra jutásával, a fokozódó zsidóüldözések időszakában, a Monarchia védelmében vállalt hősiesség helytállás nem számított érdemnek. Ezért a fenti sorok, melyeket 1940 februárjában a bécsi nyugdíjazási hivatalnak küldött Weimarból, „nyomós okokra” való hivatkozással, még kísértetiesebbnek tűnhetnek. A szerzőről, a legutóbbi időkben előkerült levéltári forrásokon kívül, részletes életrajzi adatok nem álltak rendelkezésre. De már a szöveg felszínes olvasása is arról győzt meg, hogy rendkívüli tehetséggel megáldott, a történelem- és az irodalomtudomány számára egyaránt érdekes, vérbéli író munkája, ami nem csak a kortárs, de a hasonló, háborús tematikájú irodalmi termés javából is kitűnik.

A 12 fejezetre tagolt narratív szöveg nagy empát-

íával írja le az embertelen viszonyokat, amelyeket 1916 nyarán és őszén a Karsztvidék isonzói frontszakaszán végighúzó lövészárkok népe átélt. A Bécsi Hadtörténeli Levéltári anyag áttanulmányozása után a 2008-ban szlovén nyelven megjelent *Karszt, az Isonzó könyve* című munka utószavában néhány alapvető, a szerző kilétét tartalmazó életrajzi adatot is találunk; mi több, a mű szerzőjén, családi és egyéb kapcsolatain keresztül a mű megszületésében fontos társadalmi és kultúrtörténeli háttérre is fény derül.

Ábel Kornél (Kornel) 1881. augusztus 1-jén született az alsó ausztriai Pötzleinsdorfban, mely korábban Bécs elővárosának számított. Apja, Emanuel Abeles (1830-1884), csehországi zsidó kereskedő, Budapesten tartott fenn üzletet. Mivel első felesége, Kornfeld Emília fiatalon meghalt, másodsor is megnősült, ezúttal a 12 évvel fiatalabb Löwy Maria Franciskával kötött házasságot (1842-1898). A sokgyermekes család legfiatalabb tagja volt Ábel Kornél.

Kornél édesapja akkor költözött át Budapestre Bécsbe, amikor az egész Habsburg császárság területéről számos zsidó közösség tódult az osztrák fővárosba. Erről az időszakról írja Stefan Zweig a *Búcsú a tegnaptól* című művében, valamint Joseph Roth a *Jude auf Wanderschaft* (*Örök zsidó*) (2) című riportkönyvében: „kereskedővé válni annyit jelentett, mint lemondani a gyökerekről, kompromisszumokat kötni... változtatni az öltözködésen, lemondani a hosszú szakállról, hajról, a szombati istentiszteletről, egyszóval asszimilálódni...”.

Ilyen sorsra jutott Abeles Emanuel és Löwy-Hevesi Franciska népes családja is, amikor Budapestre Bécsbe telepedtek át. 1882-ben nevet

is változtat, így Abelesből Abelre, elfogadván a katolikus vallást, majd apjuk halála után 1885-ben mindannyian megkeresztelkedtek.

Ábel Kornél az általános iskola elvégzése után 6 évig gimnáziumba járt, majd 4 évig gyalogsági hadapródiskolát látogatott, miközben katonai karriert tervezgetett.

A 20. században meghonosodott modernizmus, illetve „modern” a művészi kifejezés számos területén megjelent. Azon művészeti irányok és szerzők jelölésére szolgál, akik szakítanak a múlttal és a hagyományos művészetekről vallott nézetekkel, mint a valóság, a realitás visszatükrözése, átengedve az effajta kifejezési formát a fotográfiának.

A művészek felszabadulnak a kötöttségek alól, már nem a természeti jelenségek pontos reprodukciója érdekli őket, hanem a tudatalatti belső mélységeibe behatolva, a még fel nem fedezett lelki tartalmak felszínre hozására törekuszenek... A körülöttük lévő világ szubjektív interpretációja elsődleges céljuk.

Ezt a nézetet a „modernizmus” egyik meghatározó irányzata, a szecesszió jelmondata fejezi ki legtisztábban: „Der Zeit ihre Kunst, der Kunst ihre Freiheit”. (Magyar fordításban: Mindenki megkapja a maga művészetét, minden művészet a saját szabadságát.)

Mindezidáig homályban maradt az is, hogy Franciska fivére, Kornél nagybátyja, magyar-osztrák író és újságíró, Heves községben született 1842-ben, majd az osztrák és magyar kulturális közegben Ludwig Hevesi, illetve Hevesi Lajosként (3) vált ismertté. Ő maga nem nősült meg soha, majd nővére halála után 1898-ban nevelési gyám-ságot vállalt a kiskorú Kornél felett, aki katonai kadétiskolába járt. Hevesit tartják az osztrák szecesszió fő kezdeményezőjének, a képzőművészeti modernizmus szószólójának. Kritikai élű írásaiban a stílus térhódítását egyengette.

Abel Kornél anyja, Franciska íróként is tehetséges volt, novelláit, tárcáit Frederike Alberti állnéven jelentette meg. Talán nem véletlen, hogy fia már a katonáskodás alatt megpróbálkozott az írással, hiszen példaképet a családban is talált. Hedwige nővére is sikeres zenekritikusnak számított, másik nővére, Margareta Leona pedig képzőművészeti pályán próbálkozott, nem kevés sikerrel.

Ábel Kornél katonai pályája az 1901-es augusztusi felesketést követően felfelé ível. Előbb a bécsi 25. vadász zászlóaljhoz osztották be, majd a hírszerzők parancsnokaként az orosz határra kapott áthelyezést. Itt a regruták és a segédtsztek kiképzésével bízták meg. Ezt követően a katonai kórházban tevékenykedett, majd 1906-tól ismét egy Bécs melletti katonai iskolában találjuk, majd 1909-ben főhadnagyi rangot kap. Mivel pedagógusi vénájával is kitűnt, a francia és a német nyelv, valamint a történelem tanítását is reá bízták az alsó-ausztriai Strass helységben, innen pedig Kőszegre helyezték. A katonai forrásokból tudjuk, hogy „nevelőként még tapasztalatlan volt, és a növendékekhez némely esetben durván viszonyult, de ambiciózus, jól felkészült, jártas a német, a francia nyelvben, ezeken kitűnően beszélt és olvasott, szolgálati célokra pedig a cseh és az olasz nyelvet sajátította el, illetve ezeken is kellő tapasztalattal rendelkezett.”

1912. szeptember 1-jével a 2. vadász zászlóaljhoz, majd 1912 novemberében a 10. gyalogezredhez osztják be, a lengyelországi Przemyslbe. Itt századparancsnok-helyettesi és ideiglenes kerületi zászlóaljtszti munkákat látott el. Egy időben sí-tanfolyamot is vezetett. Az itteni beszámolók egy „nagyon intelligens, határozott, barátságos és közkedvelt tiszt”-ként mutatják be Ábelt.

Az állítás, mely Ábelt a realista ábrázolásmód mesterének tekinti, nem véletlen. A későbbi kutatások bebizonyították, hogy már katonaként is jelentetett meg önálló alkotást, egy elbeszélést *Ivo Pian* címmel a dubrovnikai szolgálat során, 1913-ban, két másik novellával együtt. Ezek 1970 tájékan kerültek elő a lipcsei hagyatékából.

Az frontregény élményanyagát szolgáltató világháborús események és az abban való katonai részvétele 1914. július 28-án, az Osztrák-Magyar Monarchia Szerbiához intézett hadüzenetével vették kezdetüket. Abel azonnali behívót kap, s a 10. gyalogezredhez osztják be. A harctérre először augusztus 14-én vezényelték, itt könnyebb sérülést szenvedett. A 10. gyalogezred 1. zászlóaljának parancsnokként a szerbiai Valjevóban vett részt katonai akciókban. Egy hónappal később századosi rendfokozatot kapott, november 7-én ismét megsebesült, egy szerémségi (Szerbia) kórházban ápolásra szorul, majd hazautazik szabadságra.

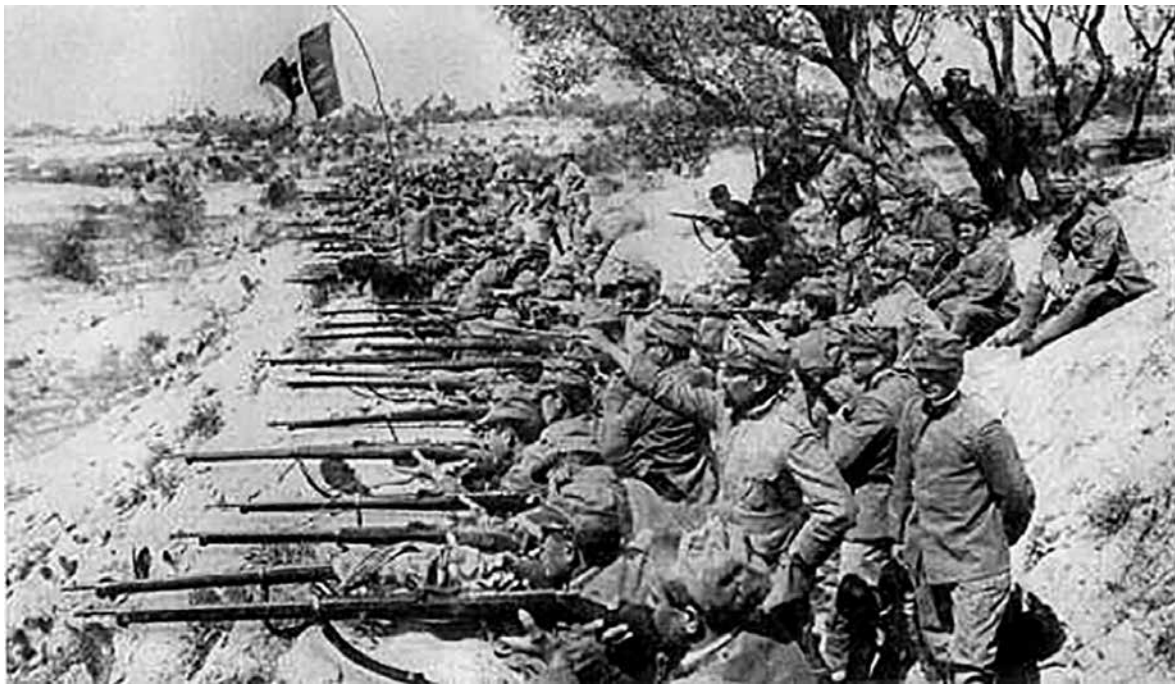
Az állományhoz 1915. április 7-én érkezik vissza, majd április 25-ig a 10. gyalogezred helyettes állománya parancsnokságán tartózkodik. A Bohinjba vezető vasutat és a tolmini hídszakasz Sv. Lucija-i (ma: Most na Soči) vasútállomás védelmével bízzák meg. Augusztusban a 2. isonzói csatában vesz részt. 1915. szeptember 21-től a Selsko vrhi 588-as magaslati pont csapatának parancsnokságán teljesít szolgálatot. A harmadik, október 28-i isonzói csatában különösképpen kitűnt. Példás magatartásáért kitüntetésre is javasolták, a katonai kereszt III. fokozatával tüntették ki. 1915 decemberében, miután a tolmini parancsnokság szabadságkérelmének eleget tesz, a katolikus vallásból az evangélikusra tér át, majd szabadsága alatt Weimarban, Ester von den Velden (4) akadémiát végzett festőművésszel házasságra lép.

A szabadságotól való visszatérés után Ábel a Tolmin melletti Sv. Marija-i (ma: Mengore) frontszakaszra osztották be, vezérkari tiszti szolgálatra. Ebben a hadászati-stratégiai szempontból rendkívül fontos küldetésben kisebb-nagyobb megszakításokkal 1916. március 17-ig maradt.

A 12 isonzói ütközet közül szinte mindegyikben részt vesz, részletes leírásukat azonban a 12. győztes csatáról írott, a csata részleteit isteni és emberi hatalmak összecsapásaként, grandiózus látomásban összegzi, nem rejtve el csalódottságát sem, hiszen a győztesekből – az óriási emberáldozatokat követelő összecsapások következményeként és a történelem furcsa fintora révén – hamarosan vesztesek lesznek.

A győztes csata aprólékosan leírt fejezete mellett a „memoáírói” tehetséggel is megáldott Ábelnél – a doberdói fennsíkon eltöltött katonai szolgálat és a vele kapcsolatos események precíz, máig dokumentumértékű leírása mellett – az időjárási viszontagságok és területi-táji „adottságok” miatt földi pokolként emlegetett Karsztvidék a maga teljességében megjelenik. Ezekben a fejezetekben címszóként szerepelnek: forróság, kőfal, kavernák, dolinák, karszti barlangok stb.

A kemény katonai szolgálat és fegyelem mellett Ábel mindvégig lélekember marad, a többnemzetiségű, Közép-Európa összes népeit és nemzetiségeit kötelékében tartó hadsereg tagjai között nem tesz különbséget, mindegyikhez hasonló embertársi

szeretettel és rendkívül nagy megértéssel viszonyul. Az erdélyi (nagyváradi) roma fiúhoz éppúgy, mint a vajdasági parasztfiúhoz, segíti a fronton összetalálkozó apát és fiát, a hátrányos helyzetűeket, s azokat is, akiknek az értelmetlenné tűnő öldöklő háborúról, szenvedésről és sanyargatásról nem a „hősi halál” dicsősége jut eszébe. Különös értéke a könyvnek, hogy a Monarchia katonai vezetésének baklövéseit sem hallgatja el, s katonáival együtt elképedve áll olyan stratégiai melléfogások előtt, mint az erdélyi hadosztályoknak, illetve tartalékosaiknak az isonzói frontra vezénylése, ahol a táji-terepi adottságok nem hasonlíthatók össze a galíciai harcterékével. A katonák joggal teszik fel a kérdést: vajon nem a szülőföldjüket kellene inkább védeniük?

A doberdói fennsík hegyei között járőröző Ábel egy teljes fejezetet szentel a hátszágban találkozó, szabadságoló tisz és újdonsült neje közti viszony leírásának, melynek idilljét a hirtelen kézbesített távirat, s a benne szereplő Görz elestéről szóló hír, illetve parancs teszi semmissé.

Egy dologban azonban hajthatatlan, nevezetesen abban, hogy az Isonzónál kioltott emberéletek és az elfolyt vér – ellentétben azzal, amit a történelem kreálói, az antant hatalmak hangoztattak – hiábavaló volt. Mert a szemben álló felek képtelenek voltak békés eszközökkel konfliktusaikat megoldani, az csak a halál mindent elsimító, az ellenséget testvérré változtató kezének sikerült.

Az író a mű utolsó mondatában a II. világháború utáni békeidő eljövetelét is megjósolja, benne a jobb sorsra érdemes egykori Monarchia feldarabolását, melyet talán a Nyugat is bánni fog: „Amikor ez a szív megszűnik dobogni, a Duna-császárság gondolata pedig elsüllyed a romokban, a világnak a Nyugat sorsa miatt még sokat kell aggódnia, s talán szenvednie”.

Jegyzetek:

1. Kézirat, a készülő magyar fordítás utószava. Az életrajzi adatok első ízben kerülnek közlésre az említett szerzőktől. (A szerk.)
2. Joseph Rot, Ebrei erranti (Örök zsidó) Adelphi ed., Milano, 2000.
3. (Löwy) Hevesi Lajos (Ludwig Hevesi) (1843 Heves -1910 Bécs). Egyetlen magyarul megjelent műve, a Jelky András kalandjai, melyet a kalandos életű világjáró és csavargó által leírtak alapján regényesített meg.
4. Feleségének apja, dr. Adolf von Velden (1858–1928) szintén festő volt, címer- és családfakutató, régi, nemesi család sarja. Anyja, Elsa, szül. Schadow (1863–1942), leszármazottja Johann Gottfried Schadownak, a berlini Brandenburgi kapu quadroja megalkotójának.

Hímzett falvédő
Szentendrei Zsuzsanna
gyűjteményéből